

Motion till Lunds kommunfullmäktige

3 februari 2021

Vässa SYSAV:s mål, minska förbränningen

Vi i Sverige ser oss ofta som ett föregångsland när det gäller sopsortering. Men det stämmer inte längre. Andelen hushållssopor som sorteras i Sverige har i princip stått stilla i många år. Sedan 15 år tillbaka återvinner svenskarna mindre än hälften av sina sopor. Det är under genomsnittet i EU.¹

En viktig orsak till detta är att Sverige har satsat på storskalig förbränning av sopor. På branschspråk kallas detta energiåtervinning. En miljon bostäder i Sverige värms med energi från sopförbränning i ett trettiotal anläggningar. Förutom att 2,5 miljoner ton svenskt avfall eldas upp, importeras ytterligare 1,5 miljoner ton för att eldas upp i de gigantiska värmeverken. Det är bättre att energiåtervinna sopor än att lägga dem på deponi (soptipp) men ur ett miljöperspektiv finns det flera problem med det. Därför måste vi verka för att snabbt minska och på sikt upphöra med sopförbränningen.

I Lunds kommun och 13 andra skånska kommuner sköts olika delar av sophanteringen av Sysav, ett bolag som kommunerna äger tillsammans. Som delägare i Sysav måste vår kommun verka för att bolagets mål handlar mer om att ta tillvara och undvika avfall, snarare än att elda upp det. Som jämförelse kan vi ta en av de mest framgångsrika regionerna i Europa på detta område: italienska Treviso utanför Venedig. I Treviso äger 49 kommuner med sammanlagt 550 000 invånare ett gemensamt avfallshanteringsföretag, som lyckas sortera ut mer än 85% av sina hushållssopor. De säger att framgången beror på att man i 20 års tid jobbat mycket målmedvetet med information och utbildning, och bestämde sig också för att inte satsa på vare sig tippar eller förbränning, utan på mycket avancerad sopsortering. I Treviso lämnar man efter sig i genomsnitt 398 kg sopor/person/år, vilket i sig är lågt. När allt återvinningsbart sorterats ut, så återstår 57 kg. Av dessa eldas endast 46 kg (12%) upp.

Som jämförelse producerade varje invånare i Sysavs kommuner i genomsnitt 486 kg avfall per person 2019 (4 kg mer än 2018). Totalt hanterade man 887 100 ton avfall 2019. 98,4% återvanns men av det är 63 % energiåtervinning, alltså avfall som eldas upp. Det är lägre procentandel än 2018 men minskningstakten är alldeles för långsam och den totala mängden avfall fortsätter att öka².

¹ När inte något annat sägs, så kommer statistiken i denna text från Vetenskapsradion På Djupets serie "Avfallspyramiden", <https://sverigesradio.se/avsnitt/1460210>.

² <https://www.sysav.se/om-oss/Fakta-om-sysav/rapporter-och-broschyrer/redovisning2019/>.

Sysavs förbränningsanläggning är överdimensionerad eftersom dimensioneringen bygger på en lineär, eller till och med exponentiell, ökning av avfallsmängden i samhället, vilket vi har kritiserat tidigare. För att kompensera för detta importeras idag avfall från andra länder. Sysav anger att 10 procent av materialet som går till förbränningen kommer från andra länder. Detta har förstås också transporterats långa sträckor.

Vi yrkar att Lunds kommun genom sitt delägarskap i SYSAV ska agera för

att det skall vara obligatoriskt för alla kommuner inom Sysav att effektiv sopsortering ska vara möjlig redan vid fastigheten.

att ägarkommunerna ger Sysav:s styrelse i uppdrag att besluta om att inte planera eller bygga ny kapacitet för sopsförbränning.

att ägarkommunerna ger företagets styrelse i uppdrag att anta ett mål att både mängden avfall som förbränns i Sysav:s förbränningsanläggningar, och mängden fossil koldioxid som förbränningen genererar, skall ha minst halverats till 2030 jämfört med 2019 års nivåer.

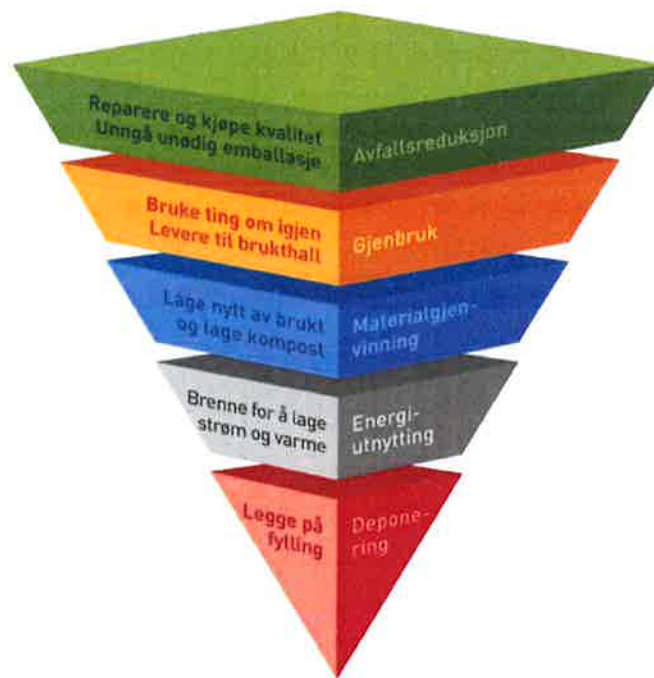
Helena Falk
Ledamot i kommunfullmäktige

Lars A. Ohlsson
Ersättare i kommunfullmäktige

Appendix

Vad är problemet med avfallsförbränning?

För att förstå problemet måste vi titta på den så kallade avfallspyramiden. Detta handlar om i vilken ordning vi skall satsa på olika sätt att ta hand om avfall för att göra miljöproblemen med dem så små som möjligt. Tänk dig den som en upp- och nedvänd pyramid. Det som är längst upp är det vi skall satsa mest på, för att det är bäst för miljön. Och det som hamnar i botten är det vi skall se som sista lösningen, för sådant som inte kan hanteras på något annat sätt.

Bildkälla: <https://bir.no/media/10008/avfallspyramiden.png>

Kortfattat handlar den om att vi i första hand skall försöka minska mängden avfall, genom att undvika att det skapas. I andra hand skall vi reparera och återbruka saker i stället för att slänga dem. När det inte går längre skall vi i tredje hand materialåtervinna, d.v.s. ta vara på det material som avfallet är gjort av och återanvända det. Vilket till exempel är vad som sker med en del (men långtifrån allt) av det som vi lämnar på förpackningsåtervinningen. Först i fjärde hand skall vi energiåtervinna sådant som inte går att använda på något annat sätt. Och i sista hand, med det som inte går att göra något annat med i dagsläget, deponera. Varför hamnar då energiåtervinningen så långt ned i avfallspyramiden? Av flera orsaker.

- Vi eldar upp en massa viktiga råvaror istället för att använda dem igen. Det gör att vi hela tiden måste tillföra nya jungfruliga råvaror i tillverkningsprocesserna, vilket tär på jordens ändliga resurser och skapar stor miljöbelastning.
- Det genererar stora koldioxidutsläpp och andra cancerframkallande utsläpp.
- Avfallsanläggningar är stora komplexa investeringar, som kräver väldigt mycket kapital för att bygga. (Den stora anläggningen Amager Resource center i Köpenhamn kostade 4 miljarder DKK att bygga, t ex). Det gör att det skapas en inlåsnings effekt. När man väl har byggt ett förbränningsverk måste man elda i det i flera decennier, med massor av avfall, för att investeringen skall löna sig. Och eftersom man i dagsläget inte behöver

betala för bränslet, utan tvärtom får man betalt för att ta hand om det, så finns det få ekonomiska incitament för att försöka minska förbränningen.

Sammantaget innebär detta att satsningar på förbränning av avfall tenderar att missgynna försöken att bli bättre på att reducera, återanvända och återvinna.

Italien - en jämförelse

Italien har ofta historiskt framhållits som ett skräckexempel med maffiakontrollerad sophantering och illegal sopförbränning på öppna tippar. Landet har fortfarande problem på sina håll. Men på andra håll har man från kommunalt och regionalt håll satsat stort på att bli mycket bra på att reducera och återvinna sina sopor för att man inte vill elda upp dem, av miljöskäl.

En viktig orsak är att i Italien föddes organisationen *Zero Waste Europe*³, som jobbar för detta. I *Milano* källsorterar man idag 62% av sina hushållssopor (jämfört med 30% i Stockholm). Avgörande för framgången var att man införde hushållsnära sortering av i princip alla "vanliga" soppkategorier, vilket är unikt i Europa för en storstad. Berlin och Wien var tidigare ledande i Europa, men där stannade utvecklingen upp - på grund av att man började med sopförbränning. På grund av det Milano gjort försvann behovet av att investera i ytterligare en sopförbränningsanläggning där.

För 15 år sedan var det sopkris i Italien. Det blev början till en ekologisk revolution. 300 italienska kommuner med tillsammans 7 miljoner invånare har idag gått med i programmet Zero Waste. Men sin slogan "eldar inte upp vår framtid" har man sammanlagt lyckats stoppa minst 50 planerade förbränningsanläggningar. Idag sorteras 90% av soporna i Campanori, en av föregångsregionerna, och man bedriver också mycket forskning kring sopor för att förstå hur man bättre kan minska avfallsmängden. Genom påtryckningar mot företag har man fått dem att designa om sina förpackningar så att de går att återanvända eller kompostera. Medborgarna ska inte göra allt. Detta har lett till att sammantaget som land har nu Italien enligt EU:s statistik (EUROSTAT) gått om Sverige när det gäller återvinning av sopor.

2018 hade Italien 49,8 % återvinning, och Sverige 45,8%, EU hade som genomsnitt 47%. Sverige ligger alltså under EU-genomsnittet. Medan den svenska nivån har legat stilla de senaste 15 åren, så har flera andra EU-länder från bottenivåer gjort dramatiska upphämtningar och gått om Sverige.

Enligt Italienska naturvårdsverkets siffror för källsortering från 2019 finns det en lång rad regioner och städer som källsorterar över 65% av sitt hushållsavfall. Bergamo t ex, med över en miljon innevånare, har över 75% källsortering. Enligt Avfall Sveriges⁴ statistik finns det inte en enda svensk kommun som kommer upp i 65% källsortering. Ambitionerna har varit låga i Sverige, och självbilden är delvis felaktig.

Sverige står still

I Sverige eldades 2018 i genomsnitt 237 kg/person/år upp. Fem gånger så mycket som i Treviso (se ovan). Ingen svensk kommun kommer ens i närheten av Trevisos siffror - trots att Treviso

³ <https://zerowasteurope.eu/>

⁴ <https://www.avfallsverige.se/>

har den lägsta sophämtningsavgiften i hela Italien, och inte får några bidrag från staten.

Sopeldningen står idag för 5% av Sveriges totala koldioxidutsläpp, och för 50% av utsläppen från energi och uppvärmning. Dessa utsläpp måste vara halverade om 10 år om vi skall klara våra miljömål. Avfall Sverige ser framför allt problemet uppströms, i den höga konsumtionen. Ska sopberget minska måste vi minska konsumtionen. Men sopbolagen och de kommunala huvudmännen har också ett eget ansvar. Med stora värmeverk eldade med sopor har vi byggt in oss i en återvändsgränd, och därför finns ett ekonomiskt intresse av att inte verka för ökad återvinning. Kontarina (Trevisos sopbolag) har haft besök av avfallshanterare från hela Europa men inte från Sverige. Så kan vi inte ha det!

Det inser också de svenska sopbolagen. Framför allt är det problematiskt för dem att de bränner så mycket fossil plast. Dels ger det miljöfarliga utsläpp. Dels kommer 40% av koldioxidutsläppen från sopförbränning i Sverige från just plast. Plastanvändningen ökar, eftersom det finns stora ekonomiska intressen som vill producera mer plast. Vilket ger mer plast i soporna, och ökade kostnader i **utsläppsrätter** för de kommunala sopeldningsbolagen. Utsläppsrätterna för sopförbränning kostar i nuläget 600 miljoner kr/år för de svenska sopbolagen. En kostnad som har ökat med tiden när EU:s handel med utsläppsrätter stramas åt. Dessutom införde Regeringen i april 2020 en skatt på sopförbränning som ytterligare fördyrar. Att elda sopor med högt plastinnehåll blir en allt sämre affär. *Carbon capture*, att fånga in koldioxiden och lagra den borta från atmosfären, är ännu så länge väldigt dyrt, och kommer inte att bli tillgängligt till överkomligt pris och i tillräckligt stor skala inom rimlig tid.

SYSAV - vårt skånska exempel⁵

14 skånska kommuner äger Sysav. Kommunerna är Burlöv, Kävlinge, Lomma, Lund, Malmö, Simrishamn, Sjöbo, Skurup, Staffanstorps, Svedala, Tomelilla, Trelleborg, Vellinge och Ystad. Totalt förbrändes 564 300 ton, alltså 63% av den totala avfallsmängden, 2019. Av det var 12,4% importerat avfall från andra länder (en andel som ökar). Här nedan siffrorna för koldioxidutsläppen från Sysavs avfallsförbränning de senaste 5 åren⁶:

År	2015	2016	2017	2018	2019
Total CO2 (ton)	574 131	492 518	569 246	519 291	607 283
Fossil CO2 (ton)	234 347	195 746	201 766	204 909	254 880
Fossilandel (%)	41%	40%	35%	39%	42%

Som synes ökar koldioxidutsläppen från denna förbränning, i stället för att minska. Efter att ha minskat något 2015-2016, så ökar åter andelen av det som är från fossila produkter (främst plast), och är nu uppe över 2015 års nivåer igen. I Sysavs årsredovisning för 2019 ser man att

⁵ <https://www.sysav.se/om-oss/Fakta-om-sysav/rapporter-och-broschyror/redovisning2019/>.

⁶ Uppgifter i mail från SYSAVs kommunikationschef Johan Aspegren 4 juni 2020.

bolaget har många goda intentioner.

- En ny världsledande process för textilrecycling togs i drift 2020.
- Brännbart restavfall minskade från 191 till 181 kg per person och år 2018-2019, och man hoppas kunna komma ned till 175 kg 2020.
- En ny slaggsorteringsanläggning för att kunna ta tillvara metaller i slagget från förbränningen står färdig 2020.
- Återvinningsgraden ökar och deponigraden minskar sedan 2017.
- Man har en omfattande miljöpedagogisk verksamhet.

Dock efter att ha gått ned 2017-2018 ökade mängden inkommet avfall; mängden farligt avfall och mängden förbränt avfall igen 2019.

Sysav säger att “när det gäller hållbar energi så ser Sysav till att avfall som inte kan kan, får eller bör återbrukas eller materialåtervinnas omvandlas till värme och el via en resurseffektiv produktion utrustad med avancerad rökgasrening”. Men siffror från andra europeiska länder visar att betydligt högre grad av restavfallet skulle kunna återvinnas.

Men värmen då?

En relevant fråga är var den energi som i dagsläget via fjärrvärme värmer 60% av bostäderna i Malmö och Burlöv skall komma ifrån, om den inte skall komma ifrån att bränna sopor? Som med de flesta andra miljöfrågor, så finns det inte ett enkelt svar på den frågan. Det finns ingen universallösning för energiutmaningen, utan man måste satsa på många olika lösningar parallellt. Energieffektivisering är sannolikt den främsta av den - att minska behovet av uppvärmning genom bättre isolering av fastigheter. Uppvärmning med el från sol, vind, vatten, vågor och andra förnyelsebara energikällor kommer också att behövas. En mindre del kommer säkert även i fortsättningen att komma från förbränning av sopor och andra restprodukter av biologiskt ursprung - men mängden fossil plast i soporna måste reduceras till ett absolut minimum.